

Magyar László András

GONDOLATOK A TULAJDON EREDETÉRŐL

Bizonyos dolgokon nem lehet változtatni, másokon látszólag lehet. Az embereket gyötrő kínok nagy része adott és elháríthatatlan körülményekből fakad: halálból, betegségekből, testi és lelki nyomorúságból. Vannak azonban olyan szenvedések, amelyekért gondolkodásunkat hibáztathatjuk – vajon tőlük megszabadulhatunk-e?

Az efféle szenvedések: félelem, gyűlölet, kielégítetlen vágy. A félelem a jövőtudat következménye. A gyűlölet a múltbéli sérelmekből sarjad. Ezeken lehetetlen segíteni. A kielégítetlen vágy vagy testi eredetű – ennek nem lehetünk urai – vagy pedig gondolkodásunk teremtménye: az irigység például efféle baj. Azért vagyunk irigyek, mert olyan tulajdonra vágyunk, amelyet nem birtoklunk. Vajon ha megismerjük a tulajdon lényegét, reményünk lehet-e arra, hogy a kielégítetlen vágyak egy tárgyra vonatkozó részétől, így a gyötrő irigységtől és önvádtól is megszabaduljunk?

Az eredeti tulajdon

Mi a tulajdon? Olyan dolog, amit bármikor használatba vehetünk, ami fölött csak mi rendelkezünk. A tulajdon állati létünk örökségei közé tartozik. Erre az a bizonyíték, hogy tulajdon az állatvilágban ma is létezik, sőt még a legalacsonyabb szinten élő lényeknél is megfigyelhető.

Az állat tulajdona elsősorban saját teste, másodsorban étkezőterülete és élelme, harmadsorban lakhelye, negyedszerre pedig családja. Az állati tulajdonérzés legélesebben akkor nyilvánul meg, ha a tulajdont veszély fenyegeti vagy sérelem éri. A tulajdon sérelme vagy veszélyeztetettsége az állatból agressziót vált ki. Az állat tulajdona az, amit véd:¹ ez a bizonyítéka annak, hogy magáénak tekinti.

Az állati tulajdon legfőbb jellemzője, hogy mindig lét- vagy fajfönntartáshoz elengedhetetlenül szükséges dolog. Az állat nem tud tulajdona nélkül élni: ennek nem lelki, hanem igencsak gyakorlati okai vannak.

Az eredendő tulajdon a *test*. A test mint tulajdon nem a személyiség birtoka, hanem a személyiség része – ha éppen nem teljesen azonos vele. A tulajdon eme részének elidegenítése azonnali vagy hamaros halált jelent. A test tulajdonos és tulajdon egyszerre. Ugyanúgy, ahogy az ember birtokosa személyiségének, és azonos is vele.² Az állat mégis és éppen ezért teljes joggal tekintheti testét a tulajdonának.³

Az *étkezőterület* és az *élelem* nem választható el egymástól. Ennivaló híján az állat elpusztul, élelmét azonban csak a megfelelő nagyságú étkezőterületről szerezheti be. Egyazon étkezőterületen általában több állat él: ilyenkor az állat csak azzal szemben tekinti tulajdonnak területét, aki vele azonos táplálékot fogyaszt. Bizonyos csoportosan élő és étkező állatfajtáknak közös a tulajdonuk, amelynek sérelmét közös agresszióval torolják meg. Más – főként ragadozó – állatok egyéni tulajdont birtokolnak.⁴ Az állatok étkezőterületüket, illetve lakhelyüket gyakran a térben is megjelölik.⁵ Míg a test elidegeníthetetlen tulajdon, az étkezőterület elidegeníthető, elhagyható. Az állatok nagy része ételmaradékát, sőt étkezőterületét is hajlamos elhagyni, sok állat pe-

dig egyáltalán nem védi étkezőterületét vagy táplálékát, ez utóbbit még fogyasztás közben sem: a védelmi cselekvés, mely a tulajdon föltétele, ilyenkor magára a fogyasztásra korlátozódik.⁶ A fogyasztás tehát a védelmi cselekvés egy fajtája. Az állatok az evésre alkalmas dolgok közül mindazt tulajdonuknak tekintik, amit abban a pillanatban esznek vagy evés céljából kiszemeltek vagy megszereztek (esetleg tárolnak), de semmi olyasmit, amit még nem esznek, szemeltek ki vagy nem szereztek meg.

Az állatok részint tulajdonuknak tekintik *lakhelyüket* is: a lakhelyre behatoló idegen ugyanis veszélyeztetni életüket vagy táplálékukat. Megfigyelhető, hogy ez a veszélyérzet csak az azonos, illetve nagyobb erejű állatok behatolása esetén ébred föl.⁷ Külön lakhelye, fészke, odva, menedéke nem minden állatnak van. A lakhely általában három funkciót tölt be: élelmet lehet tárolni benne, utódokat nevelni – a harmadik funkció, a test védelme (főként pihenés idején) nem olyan fontos. A lakhely tehát csak azoknak az állatoknak az esetében nélkülözhetetlen tulajdon, akik benne élelmet kívánnak tárolni, utódokat nevelni, illetve akiknek teste állandó vagy pihenés idejére ideiglenes védelemre szorul. (A csigának háza, a ráknak páncélja részben a testéhez tartozik. A korall azonban, noha lényegében azonosan keletkezik, inkább testvédelmet szolgáló lakhely – a határt nehéz megvonni.) A lakhely a test részének is tekinthető, páncél- vagy bundaféleségnek, így a testtípusú tulajdonnal szoros a kapcsolata.

A *család* nem a lét-, hanem a fajfönntartást szolgáló tulajdon. Leginkább szintén a testtulajdonnal rokon. Az anya gyermekével sokáig egy test, s ez a viszony csak fokozatosan szűnik meg. A családot (illetve a nőstényeket) a családfő tekinti tulajdonának, az utódot az anya, s ritkábban az apa. A csoportosan élő állatoknál ez a viszony bizonyultabb. Általában elmondható, hogy az állat azt tekinti tulajdonának, amit véd. Amit tehát nem véd, az nem tulajdona.

Összefoglalva: Az állati tulajdont két dologról lehet fölismerni: Az állat *rendelkezik vele és védi*. Minden állati tulajdon elengedhetetlen feltétele a faj- és létfönntartásnak, tulajdona nélkül az állat vagy egyénileg pusztul el, vagy fajtája hal ki. Az állati tulajdon határai megegyeznek az állat testének határaitval. A test és a táplálék esetében ez egyértelmű, a lakhely, az étkezési terület és a család esetében pedig abban nyilvánul meg, hogy az állat tulajdonát testével jelöli meg és védi. Az állati tulajdon tehát voltaképpen maga a test vagy a megnövelt test.

Következésképp az állat mint élőlény tulajdonaival egyenlő, belőlük áll össze – amivel önmagát azonosítja, az mind tulajdona. Az állat lényének ezek a tulajdonok alkotják lényegét. De fordítva is igaz ez – s ennek majd később lesz jelentősége –, a tulajdon az állat részévé válik, beleépül lényébe, legalább addig, amíg tulajdon marad, de néha tovább is.

A fentiekből továbbá az is következik, hogy az alapvető tulajdonformák nem társadalmi fejlődés eredményeképpen jöttek létre, hanem föltételei az életnek. Tulajdonának ismerete, azaz védelme és használata nélkül egyetlen állat sem maradna életben. Az alapvető tulajdon tehát nem emberi találmány, s nem luxus, hanem létfeltétel. Persze mindez nem a fogalomra, hanem az egyes tulajdonokra vonatkozik.

Ha föltesszük, márpedig nincs más lehetőségünk, hogy az emberi tulajdon az állati tulajdonformákból fejlődött ki, akkor mindennek lényegében az emberi tulajdonra is érvényesnek kell lennie. Egyrészt ugyanis nincs okunk kételkedni abban, hogy az ember valamilyen állatból alakult ki, másrészt azt sem gondolhatjuk, hogy az ember jelenlegi állapotában ne lenne állat, ha sajátos és túlon túl sikeres állat is. Tény, hogy az ember maga alakította tárgyak tömegével veszi körül magát, de ez még nem jelentős

különbség: A méh szintén maga alakította világban él, az pedig, hogy az ember által alakított tárgyakat bonyolultabbaknak tekintjük a méh műveinél, csak szempont kérdése: a bonyolultság emberi fogalom, s a méh szempontjából a mi tárgyaink, a keréktől a komputerig hasznavehetetlenek és kaotikusak, sőt talán nem is léteznek.⁸ Így hát méltán gondolhatjuk, hogy nagy eltérések az ember és az állat közt nincsenek.

A következőkben tehát azt próbáljuk szemügyre venni, miként jelennek meg az állati tulajdonformák az embernél, illetve milyen sajátos emberi tulajdonformák léteznek, s ezeknek mi a közük az állati tulajdonformákhoz.

Tulajdonformák az embernél

A test

Az embernek éppoly szerves tulajdona a teste, mint az állatnak, s éppúgy nem élhet nélküle. Míg azonban az állat teste bőrénél véget ér, az emberi test különféle burkolóanyagokkal és az érzékszervek, a testrészek meghosszabbításaival, pótlékaival is kiegészül. A ruhadarabok, amelyekkel az ember testét burkolja, bundaként, páncélként, jelként, ékességként funkcionálnak, érzékszervei s képességei javítására pedig az ember szerszámokat használ. A ruhák, eszközök, szerszámok az ember számára testének részét képezik, ezért tekintheti őket tulajdonának. Az ember e műtestrészek nélkül éppúgy életképtelen, mint valódi testrészei híján, legfőljebb elvesztésük után pusztulása lassabban s közvetetebben megy végbe. Más a helyzet azokkal az eszközökkel, ruhadarabokkal, amelyeket az ember nem használ, illetve amelyeket nem csak rendeltetési céljuk szerint használ. De ezekről majd később.

Élelem és étkezési terület

Ami az ételmelet illeti, az ember is elsősorban azt tekinti tulajdonának, amit eszik, evésre kiszemelt vagy megszerzett. Ám mivel az ember, szemben az állattal, a jövőt, illetve a feltételes módot is ismeri, olyan táplálékot is magáénak tekinthet, amelyről csak elgondolja, hogy eszi, kiszemelte vagy megszerezte. A táplálék előállítás, termesztése, hosszú távú megtervezése és raktározása nem emberi sajátosság, az állatvilágban is megfigyelhető. Az ember továbbá nemcsak élelmiszereket eszik, hanem más, őt kellemesen ingerlő dolgokat is fogyaszt, a dohányfüsttől a zenéig s a filozófiától az információkig. Ezeket ételnek tekinti: tulajdonszemlélete velük kapcsolatban az ételtulajdon szemléletéből indul ki. Ez utóbbiak azonban csak fogyasztásuk módjában ételtulajdonok. A valódi ételre szükség van a létfontartáshoz, az utóbb említett dolgokra nincs: ezért egy másik kategóriába, a fölösleges tulajdonok közé kell őket sorolnunk, amelyekről később lesz szó.

Az étkezési terület helyzete sajátos az ember esetében, hiszen nem közvetlenül szerzi meg táplálékát, hanem közvetetten. Előbb pénzt keres, ezt váltja táplálékra. Így hát vadászterületét nem az határozza meg, honnan szerzi be táplálékát, hanem az, honnan szerzi a pénzt. Ennélfogva az ember étkezési területe csak ritkán térbeli (legfőljebb a földbirtok az), legtöbbször csak a munkatevékenység szerint határozható meg. A zöldségesnek a zöldségkereskedelem az étkezési területe, a történésznek a kutatási témája, a politikusnak a hatalom szférája. Mindezekre azonban az ember is éppúgy tekint, mint a tigris az ő vadászterületére, s éppúgy védelmezi is őket. De az ember is ismer térbeli étkezési területeket, ezeket nevezik országoknak, befolyási övezeteknek, piacnak, Lebensraumnak.

A lakhely és a család

A lakhely és a család mint tulajdon az embernél pontosan ugyanúgy funkcionál, mint az állatnál. Az ember éppúgy utódnevelésre, raktározásra, védelemre és pihenésre használja lakhelyét, mint az állat, így hát vele kapcsolatos viselkedése is tökéletesen állati. Ugyanez a helyzet a családdal: legfeljebb az a különbség, hogy a szülők, illetve a családtagok közt bonyolultabb a birtoklási viszonyrendszer, mint a legtöbb állatnál. (Többen lehetnek egyidejűleg egymás birtokosai.) A lakhely és a család tulajdonának vonatkozásában ember és állat közt semmi különbség nincs.

Sajátos tulajdonformák az embernél

Az említettek mellett azonban ismertek egyéb tulajdonformák is, amelyek valószínűleg csak az emberre jellemzők – ezeket az ember „bonyolultságával” és az emberi társadalom „magas szervezetségi fokával” szokták magyarázni.⁹ A következőkben azt szeretnénk bizonyítani, hogy e sajátos tulajdonformák a már ismertekből és említettek közül erednek, és nem tekinthetők gyökeresen új jelenségeknek, legfeljebb abban térnek el az állati tulajdontól, hogy megszerzésük indokolatlan, hisz nem szükségesek sem lét-, sem pedig felfenntartásunkhoz. Föltevésünk szerint ebben az emberi emlékezet a ludas, amely természeténél fogva termeli a fölösleget.

A sajátos emberi tulajdonokat az állatiaktól az különbözteti meg, hogy sem a faj-, sem a létfelfenntartáshoz nem föltétlenül szükségesek. Itt több tulajdontípust is megemlíthetünk, így a fölösleges tárgyakat, a jelképes tulajdonokat, az információkat és a hatalmat, a pénzt és az időt.

A fölösleges tárgyak

E tárgyak négy csoportra oszlanak:

a) az érzelmi értékű tárgyak, melyek birtoklása örömet szerez birtokosuknak, illetve amelyekhez emlékek fűződnek;

b) az értékük miatt őrzött tárgyak, melyek részint dicsekvési,¹⁰ részint trezorálási célt szolgálnak (azaz a pénzt helyettesítik);

c) az élvezeti tárgyak, illetve

d) a fölgyülemlett tárgyak, melyek egykor hasznosak voltak, de ma már nem azok.

Az első csoport tárgyainak birtoklását az ember emlékezete és szépérzéke indokolja. Az emléktárgyak egyértelműen a testtulajdonhoz tartoznak, hiszen az ember számára emlékei is a testéhez (énjéhez) tartoznak, sőt énje részben éppen ezekből épül föl. A szép tárgyak ezzel szemben, fogyasztási módjuk alapján a táplálék tulajdon csoportjába sorolhatók: a szépséget és a „lelki javakat” ugyanis éppúgy eszi az ember, mint a kenyeret. A szép tárgyak fogyasztható, azaz ehető tárgyaknak tekinthetők.¹¹ Az élvezeti tárgyak szintén testtípusú tulajdont képeznek, az élvezet ugyanis a test birtoklásának érzetét erősíti.

(Ezek a tárgyak egyben jelképes tárgyak is lehetnek: a hatalmat, gazdagságot erősítik – erről a következő fejezetecskében lesz szó.)

A fölgyülemlett tárgyak nem egyértelműen tartoznak a tulajdon kategóriájába: annak a tevékenységnek maradékai, melyről később szólunk, s melyet fölösleges tulajdonszerzésnek nevezünk. Leginkább az állat lakóhelyének környékén található ételmaradékokkal és salakanyagokkal azonosíthatók.

A jelképes tárgyak

A jelképes tulajdonok közé tartoznak a címek, rangok, kitüntetések, tudományos fokozatok, a dicsőség, a hírnév, a társadalmi státusok. Az efféle tulajdonok a tulajdonos személyiségének „súlyát” növelik, tehát egyértelműen szintén a testtulajdon variánsai. A megszerzett rang és társadalmi státus olyannyira eggyé válhat viselőjével, hogy veszte esetén az öngyilkosság, tehát az állat pusztulása sem ritka. Nem véletlen, hogy a kultúrák többségében a társadalmi rangot a testen közvetlenül is megjelenítik, tetoválás, öltözködés, fejék, jelvény, kitüntetés, rangjelzés¹² stb. formájában. Megjegyzendő, hogy fontos használati tárgynak is lehet egyben jelképes tárgyértéke (státusszimbólum e. g.), ahogy például az erős kar nemcsak testtulajdon, hanem egyben „szép tárgy” is lehet. A tulajdontípusok tehát keveredhetnek.

Információ, tudás, dicsőség és hatalom

Az információ, a tudás, a dicsőség és a hatalom szintén a testi erő és súly pótlékai, kiterjesztései, nem különböznek hát sokban a jelképes tulajdonoktól. Nem szabad meglepedkeznünk arról, hogy az ember nem fogával, karmával és izmaival, hanem gyakrabban ismereteivel és manipulációs készségével szerzi táplálékát.¹³ A tudás, az információ és a hatalom ezért is azonosak a testtulajdonnal, hiszen a testet helyettesítik, terjesztik ki. A dicsőség pedig, mint mondják, „dagasztja a mellet”, azaz valósággal fölfújja az ént. A tudás és az információ azonban szerszámként is szolgálhat: ha ebben az irányban növeli a testet, már nem sorolható a fölösleges tulajdonok közé.

A pénz

A pénz mindenfajta tulajdon helyettesítője, jelképe, ekképpen tehát nem jelképes tulajdon, hanem elsősorban tápláléktulajdon, másodsorban étkezési terület és lakhelytulajdon, noha önállóan erőnövelő értéke is van, tehát testtulajdon is lehet. (Pl. a gazdagság növeli az erőt és a párválasztási esélyt.) Már utaltunk rá, hogy a pénz minden tulajdonnak általános jele, s szerepét eredetileg az ürülék játszotta (lásd: 4. jegyzet).¹⁴

Az idő

Az állat nem védi és birtokolja az időt,¹⁵ tehát az állatnak nem tulajdona az idő. Az embernek azonban mind ideje, mind úgynevezett szabadideje tulajdona. Az ember azt az időt nevezi szabadidőnek, amelyet nem tulajdonszerzésre fordít. Érdekes módon azonban az emberek egy része épp avégett szerez tulajdont, hogy ne kelljen tulajdonszerzéssel foglalkoznia, s szabadidejét más tulajdonok megszerzésére fordíthassa. Ebben az esetben tehát a szabadidő is tulajdonná válik, amit az mutat legékebben, hogy pénzre lehet váltani, illetve hogy az ember védelmezi szabadidejét.

A fölösleges tulajdon mint ösztönző

Az imént olyan tulajdonokat soroltunk föl, amelyek a lét- és fajtönntartáshoz nem föltétlenül szükségesek, magyarul fölöslegesek.¹⁶ (A fölösleges tulajdon nem azonos a fölösleges tárggyal!) Mivel pedig nem a természet szorítja rá az embert ezek megkaparintására, másnak kell lennie annak, ami megszerzésükre ösztönöz. Érdekes módon ez az ösztönző éppen a fölösleges tulajdon, illetve megszerzésének lehetősége.¹⁷ A fölösleges tulajdon tehát önmaga megszerzésére ösztönöz.

A tulajdon mint fogalom éppen a fölösleges tulajdonnal jelenik meg a színen, a természetes tulajdonok ugyanis nem ébresztenek tulajdonlási érzést, illetve tudatot,

csupán életjelenségek. A tiszta tulajdonszerzés, a fölösleges tárgyak birtoklásának vágya létrehozza a tulajdonhoz való új viszonyt (ezt nevezzük birtoklásnak), s voltaképpen ez a viszony válik a tulajdonszerzésre irányuló cselekvés céljává. Lét- és felfenntartásunkhoz szükséges dolgokra nem vágyunk, azok kellenek: vágyani csak olyasmire lehet, ami nincs – ha viszont a lét-felfenntartáshoz szükséges dolog nincs meg, meghalunk, tehát nem vágyhatunk rá. Csak olyasmire vágyhatunk hát, ami fölösleges.¹⁸ Minden tulajdon tehát, amire pusztán vágyunk, fölösleges.

Másrészt pedig a tulajdon, mint láttuk, eredeti formájában szükséges, azaz létfeltétel. Ennélfogva érthető, ha az emberek a tulajdon és az élet közt szoros kapcsolatot látnak, vagyis a tulajdon meglétét az étellel, hiányát a halállal azonosítják. Mikor tulajdonukat védelmezik, voltaképpen életüket védik. Az ember tulajdonhalmozásának az imént leírt öngerjesztő folyamaton túl ez is magyarázata lehet, hiszen szemléletünk szerint minél több a tulajdon, annál több az élet, s minél kevesebb a tulajdon, annál erősebb a halál fenyegetése. Az ember tulajdonhalmozásával életét véli erősíteni.

A megnövelt test

Mint mondtuk, tulajdonaival az állat voltaképpen testét növeli meg: mi emberek is így teszünk. Minél több a tulajdonunk, annál nagyobb, kiterjedtebb az énünk. Minél nagyobb azonban énünkben a fölösleges tulajdon aránya, annál kisebb a valóban szükséges tulajdoné, tehát lényünk lényegi része annál több tért veszít. A tulajdonbőségben élő ember lényegi énje kárára egyfajta tárgyi ént növel meg – idegenné válik önmaga számára, szétosztja magát: a dolgok kerülnek fölénybe vele szemben. Ő lesz tulajdonai tulajdona. S ez nemcsak a tárgyakra, hanem mindenfajta tulajdonra, így az információra, a tudásra, a hatalomra és a dicsőségre is vonatkozik.

Összefoglalás és következtetés

Mivel látjuk, mennyi bajt okoz a tulajdon utáni vágy, megvizsgáltuk, mi is a tulajdon, s mi az eredete. A tulajdont állati eredetűnek tartjuk, ennek az állatoknál négy formája van; a test, az élelem és az étkezési terület, a lakhely és a család. Az állati tulajdon nem más, mint megnövelt test: az állat tulajdonaiból áll, s tulajdonai nélkül nem létezhet – mondtuk.

Az emberi tulajdon az állatiból jött létre – feltételeztük. Az állati tulajdonformák tisztán vagy némileg megváltozva megtalálhatók az embernél is. Vannak azonban sajátos emberi tulajdonformák is: a fölösleges tárgyak, a jelképes tárgyak, az információ, a hatalom, a dicsőség, a pénz és az idő. Ezek, mint kimutattuk, szintén állati eredetűek, csakhogy fölöslegesek, azaz nélkülük is lehet élni. A fölösleges tulajdon megszerzésére nem az életösztön, hanem maga a fölösleges tulajdon ösztönöz. Csupán fölösleges tulajdon ébreszt vágyat, a szükséges dolog ezzel szemben „kell”. Másrészt: a tulajdon azt a képzetet kelti, hogy létfeltétel, tehát hogy az étellel azonos – innen a vágy, hogy küzdjünk érte. A fölösleges tulajdon éppúgy beépül az énbe, mint a szükséges – hiszen minden tulajdon a testet, vagyis az ént növeli – az igazi én ezáltal teret veszít, háttérbe szorul, s az ember a tulajdonává kiszemelt dolog tulajdonává alacsonyodik, azaz szákmányául esik annak, amit maga akart megenni.

Csakhogy valószínűleg éppen e fölösleges tulajdonformák, illetve az e tulajdonok megszerzésére irányuló vágy az, ami az emberi kultúrát létrehozta s mozgatja, sőt talán még úgy is mondhatjuk: a kultúra nem egyéb, mint e fölösleges tulajdonok halmaza.¹⁹ Így hát e tulajdonformák megszüntetésével megszabadulhatunk ugyan a minket gyöt-

rő kínok egy részétől, az irigységtől, a lemaradáspániktól, a tárgyak rabszolgaságától s az ezáltal keltett rossz közérzettől,²⁰ ám kultúránk összeomlásával kell fizetnünk érte.²¹ Efféle választás azonban – talán szerencsére – lehetetlen: többé már nem tőlünk függ, hogy vágyunk-e a fölösleges tulajdon megszerzésére, hiszen, mint mondtuk, az ember, szemben az állattal, elsősorban nem tulajdonos és úr immár, hanem tulajdon és rabszolga, talán már örökre.

Ami pedig az irigységet és a többi bajt illeti: tőlük megszabadulni bizonyára e gondolatmenet segítségével sem tudunk, ám a főntieket megfontolva elégtétellel nyugtázhathatjuk, hogy ezúttal újabb fölösleges tulajdonnal, nevezetesen a tulajdon eredetéről való tudással gyarapodtunk.²²

Jegyzetek

1. A tulajdon mindig az, amit meg tudunk védeni. Míhelyt valamit nem tudunk megvédeni, már nem a mi tulajdonunk. Manapság ez a védelem áttételesen működik: az egyén részt ad tulajdonából az államnak, s cserébe az állam megvédi tulajdonait. Eredetileg ez a részadás önkéntes lehetett, az utóbbi négy-ötezer évben azonban az állam megkérdezésünk nélkül veszi el illetményét, sőt voltaképp azért véd bennünket, mert tulajdonának tekint.

2. Ma már vannak módszerek a személyiségnek a személyiségtől való megfosztására is – génebérszeti, pszichikai és totalitárius módszerekre gondolok. Ez nagyjából a gyilkossággal azonos bűn, hiszen itt is ugyanaz történik – legfőlőbb a test és egyes személyiségjegyek változatlanok maradnak, míg a gyilkosság esetén a teljes személyiség gyökerestül megsemmisül.

3. Spinoza szerint a természetes jog nem más, mint az, amire képesek vagyunk. Ennélfogva a test, amely maga a képességek összege, a természetjog alapján is a legtisztább tulajdon.

4. A magántulajdon mindmáig megőrizte ragadozójellegét. A tulajdon eredete szempontjából egyébként sem az egyéni, sem a csoportos tulajdon nem tekinthető elsődlegesnek. A tulajdon csoportos vagy egyéni mivolta az állat életmódjától függ, s alapjában lényegtelen különbséget takar. Annak, hogy az emberek közt csoportos, állami vagy egyéni tulajdon érvényesül-e, csupán gyakorlati jelentősége van: úgy tűnik ugyanis, hogy az egyéni tulajdon túlsúlya esetén eredményesebben lehet tárgyakat előállítani, mivel az embereket avval

lehet a legsikeresebben munkára ösztönözni, ha ezáltal saját egyéni tulajdonukat gyarapíthatják. Az egyéni tulajdon ugyanakkor függetlenebbé is teszi az embereket egymástól. Nem valószínű viszont, hogy mindennek akár szabadságunkra, akár életünk minőségére nézve bármi egyéb jelentősége volna.

5. Általában ürülékkel, annak szagjelei miatt, de szaglás híján egyéb módokon is: érdekes, hogy a tulajdon eredendő szimbóluma az ürülék. A pszichoanalízis szimbólumrendszerében is az ürülék a par excellence tulajdon, a pénz jelképe. Megjegyzendő az is, hogy az állatok egy része lakhelyét is ürülékével béleli ki vagy éppen abból építi föl. Az ürülék mégsem tulajdon, mert az állat nem védi. Az ürülék a tulajdon jele – előbb megjelölője, később szimbóluma: éppen, mint a pénz.

6. A fogyasztás (bekebelezés, a testbe való beolvasztás) tehát tulajdonteremtő cselekvés. Az a képlet, hogy a tulajdon valamilyen módon összefügg a tulajdonossal, abból a megfigyelésből ered, hogy a tulajdon mindig testen belülré kerül (fogyasztás vagy védelem útján), azazhogy a testet a tulajdonon túlra terjesztjük. Szó sincsen tehát valamiféle hipotetikus viszonyról: a birtoklás voltaképpen nem viszony, hanem térben zajló cselekvés. Ezt persze nehéz belátnunk pl. értékpapírok vagy gyárák esetén, mert itt a védelmi cselekvés, azaz a testnek a tulajdonon túlra való kiterjesztése szimbolikusan, áttételesen, megbízásos úton megy végbe, a tényeken azonban ez mit sem változtat.

7. Természetesen kisebb állat a nagyobb fész-

kébe többnyire nem is mer behatolni, legfőkébb, ha akkora a gazda és a vendég közt a méretkülönbség, hogy a gazda tehetetlen vendégével szemben.

8. Könnyen lehetséges, hogy a méh tárgyai pedig a mi szempontunkból nem léteznek.

9. Itt hívom fél a figyelmet arra, hogy az ember azt, amit fejlettebbnek, értékesebbnek ítél, „magasabbnak” mondja, csupán azért, mert ő maga, testi fejlődése során növekszik. Pedig mindenki tudja, mit ér ez a növekedés.

10. Mindenfajta dicsekvés eredendően a testi erő fitogtatása. A tulajdon a testet növeli, ezért lehet vele dicsekedni. Éppen ezért furcsa, ha egy nő dicsekszik, hiszen a nőnek testi erejét rejtjenie kéne.

11. Érdekes, hogy a „fogyasztói társadalom” kifejezés éppen e társadalmak zabálójellegét emeli ki, fogyasztani elsősorban ételt lehet.

12. Érdekes, hogy minél kisebb az egyéniség szerepe egy társadalomban, ezek a külső „rangjelzések” annál fontosabb szerepet játszanak, hiszen egyéb módon nehéz megkülönböztetni az embereket. A mai társadalmakban a külső rangjelzés legszembetűnőbb a fegyveres testületekben, de egyéb csoportokra is jellemző (öltözködés, hajviselet, címekhez való ragaszkodás stb.).

13. A tudás és az információ részint eredeti tulajdon, mégpedig akkor, ha a létfontartást segíti elő. Abban az esetben viszont, ha fölösleges vagy jelképes tárgyként funkcionál (esetleg ugyanaz a tudás, amely más esetben hasznos volt), fölösleges tulajdonná válik.

14. Vespasianus szállóigéje („*pecunia non olet*”) azért érdekes, mert az ürülék eredetileg éppen azért lehetett tulajdonmegjelölő eszköz, mert szaglott. Manapság éppen fordított a helyzet, ráadásul az ember szaglása is tönkrement az utóbbi négyezer évben. A pénz ürülékjellegére egyébként sok nyelvi fordulat is utal (pl. faszari, sinucig, szarrágó – mondják a pénzgyűjtő, takarékos emberre).

15. Nem beszélve arról, hogy emlékezet híján az állatok valószínűleg nem időben élnek. Ami nincs számukra, azt nem tudják védeni, így az idő már csak azért sem lehet tulajdonuk.

16. Ami a fölösleges tulajdon létrejöttét illeti, az nyilván az emberi gondolkodás és viszonyok bonyolódásával, gazdagodásával függ össze. Lehetséges, hogy az első fölösleges tu-

lajdon az „élelem”-bőség okozta, és az első efféle tulajdon valami maradék lehetett – akár anyagi dolog, akár maradék információ. Minthogy viszont az állatok körében nem alakult ki fölösleges tulajdon, valószínű, hogy az első fölösleges tulajdon az emberi emlékezetnek köszönhető, mely természeténél fogva termeli a fölösleget. A továbbiakban, mint mondtuk, a fölösleges tulajdon önmagát gyarapította s gyarapítja ma is, megállíthatatlanul.

17. Ez világos, ha meggondoljuk, többnyire miért dolgozik az ember: pénzért vagy olyan dolgokért, amelyekre vágyik. Ám mind a pénz, mind pedig az, amire vágyunk, fölösleges tulajdon.

18. Meg kell különböztetnünk a vágyat, amelyet a fölösleges tulajdon szerzésének lehetősége teremt, s amelyet negligálhatunk, és a „kell”-t, amely a lét- és fajfontartáshoz szükséges tulajdon megszerzésére, védelmére indít – ez utóbbit nem tudjuk negligálni, mert belepusztulunk hiányába. A betöltetlen vágy csak olyasmire irányulhat, ami nélkülözhető, hiszen ha nem lenne nélkülözhető, belehalnánk hiányába. Ha például szomjas valaki, eleinte vágyik az italra, ám ha szomjan halás fenyegeti, innia kell. Ez óriási különbség, noha a szomjúság érzése végig azonos, csak erősségében változik.

19. Itt szeretném fölhívni a figyelmet a szemétdombok és a kultúrák szerves kapcsolatára. Maga a fölösleges tulajdon ugyanis eredete szerint nem egyéb, mint maradék, azaz szemét. Azt is fontos látnunk, hogy a kultúra bizonyos szempontból maga is a lét- és fajfontartást szolgálja, de teljes mértékben haszonnak tekinteni semmiképpen sem lehet. Fölöslegessége éppen legjellemzőbb vonása és vonzerejének kulcsa is egyben.

20. Freud szerint a rossz közérzet a kultúrában az ösztönök elfojtásából ered. Ez kiegészíthető avval, hogy az elfojtás oka a fölösleges tulajdonszerzés öngerjesztő mechanizmusa: ez a *circulus vitiosus* hozza létre azokat a kereteket, amelyekben az ösztönök kiélésének nincs helye.

21. Egyénileg azonban lehet próbálkoznunk, hiszen a többség viselkedése fontartja a kultúrát. Ez a megoldás azonban csak akkor elfogadható, ha elvetjük Kant véleményét, mely szerint mindig úgy kell cselekednünk, hogy

cselekvésünk általános norma lehessen. (Ezt egyébként maga Kant sem vette komolyan, hiszen filozófiával foglalkozott, ami, ha általánossá vált volna, az állam és a társadalom pusztulását eredményezte volna. Az az ellenvetés, hogy mindezt a filozófus csupán az erkölcsi cselekvésre vonatkoztatta, szerintem nem helyes, hiszen nincs külön erkölcsi és nem erkölcsi cselekvés, hanem csak cselekvés és erkölcsi megítélés van.) Mai kultúránknak egyik érdekes sajátága egyébként, hogy lehetővé teszi a többségtől eltérő viselkedést, feltéve, ha az nem veszélyezteti mások tulajdonnal kapcsolatos jogait. Más kérdés persze, mennyire lehet eredményes, illetve következetes ilyesfajta próbálkozás. Mindenesetre tapasztalatom szerint általában a normától elté-

rő viselkedésmódok bár veszélyesek, de célra vezetők.

22. Kétségtelen, hogy e traktátus maga is a fölösleges tulajdon kategóriájába tartozik, közelebbről az „információ, tudás” csoportjába, mert azt az illúziót kelti, hogy bizonyos ingerekkel szemben erősebbek leszünk elolvasása által. Ez azonban csak illúzió: a traktátus megírására csupán más filozófiai művek, vagyis fölösleges tulajdonok birtoklása (ismerete) indított, írásom tehát valamiféle öngerjesztő folyamat eredménye – vagyis megírni, illetve végigolvasni bizonyára teljesen fölösleges volt. Csakhogy egy utat bejárni s a kiindulópont-hoz visszaérni vagy pedig el sem indulni mégsem ugyanaz, mint ahogyan az se mindegy, élünk vagy meg sem születünk soha.

Borbély Szilárd

A TÉRROMOK

A gyárromok más építési forma
 az formáság ahogy a forma fogja
 és el nem ejt erkélyeket a porba
 az íveket hogy átívelve fogja
 a boltozatrom termeket befonva
 a belső tér így lesz a forma foglya
 az építmények légies plafonja
 az anyagot fenntartja a magasba
 a belső tér a külső tért bevonja
 a házromokba mindenféle romba
 bedől az ég a kékesszürke lomha
 és egyszer majd magáról is ledobja
 a térromot egy építési forma.